

T G M

Věčný Masaryk

KAREL ČAPEK

Všechno dějinné, ať jsou to činy sebe větší, zůstává časné; samy dějiny se mění dějinami, skučkové zapadají nebo rostou podle svých následků nebo v paměti lidské; jediné neměnné, jediné nad čas a nepřehodnotitelné je, jakým byl člověk člověkem, jaký byl duší. Dějinný Masaryk poroste, pokud národ československý bude mít štěstí a úkol žít a tvořit své vlastní dějiny; ale vedle Masaryka dějinného stojí a musí nám stát Masaryk věčný, „duch“, duše, člověk, osobnost — jmenujte to jakkoliv; je to právě to nesmírně lidské, co smrti zaniká a přeče jediné je nad čas. Pro všechny věky jsme, jací jsme, a všechny převraty dějin nemohou změnit nic na tom, co se v nás nazývá duše.

Moudrost, duševní velikost, vysoká a přísná mravnost, ano, to všechno je pravda; ale bylo v něm ještě něco nadto, něco vzácnějšího a půvabnějšího, něco jako zvláštní a nevyslovná milost; snad to bylo to, čemu bychom jazykem poněkud dětským řekli svatost. Bylo to něco neskonale prostého a téměř naivního, byla to taková samozřejmá ryzost, neporušitelná vnitřní čistota a bezděčná, skoro plachá lidská důstojnost — byl to Boží člověk. Boží až do té prosoty; krajně pravdivý, ale bez netolerance, opravdový, ale bez pedanterie, cudný, ale plný lásky. Byl tak naplněn tou milostí, že nic lidského ji nemohlo porušit; mohl být někdy rvavý, někdy tvrdý, nebo ne docela bezelstný, mohl si někdy pohovět a jindy se upnout v jednostrannost; ale pořád a i v tom zůstával člověkem svatým, mužem spravedlivým a prostým, v němž bylo jasno a nepochybné. Někdy byl jako veliký chrám a jindy jako selská kaplička v polích, ale vždycky v něm sídlil Bůh.

Věřím, že veliké tajemství Masarykovy vnitřní krásy a velikosti byla jeho zbožnost. Nebojoval za víru, ani nehlásal víru, nýbrž přijal poslání lidštější; bojoval, protože věřil, hledal pravdu, protože věřil, konal skutky lidské a dějinné, protože byl naplněn vírou. V tom byla jeho jistota, jeho hrozná pevnost, jeho démantová neporušitelnost; skrze svou zbožnost věřil v člověka, miloval člověka a odpouštěl mu, cítil jeho důstojnost a uznával jeho svobodu. Pravda, demokracie, humanita, všechno, co hledal i formuloval i konal, bylo u něho strašně hluboko zakotveno ve zbožné a posvěcující víře; ale i sám jeho život, vztah k lidem, práce i denní zájmy, vše bylo jako uloženo v rozměrech věčnosti a nesmírnosti. Pak mu, takto zakotvenému, pranic nevadilo být věčný a střízlivý, být chladně praktický nebo až dobrodružný ve své činné vůli. Někdy se jako filosof snažil zdůvodnit svou víru; ale ve skutečnosti víra zdůvodňovala v něm vše, jeho myšlení i jeho dějinné skutky. Nikdy nepopomněme, že v základech našeho státu, pokud jej budoval Masaryk, nebyl žádný zázrak; bylo v nich něco víc; v základech našeho státu je Bůh.

My pamětníci, my vrstevníci vidíme v Masarykovi bojovnost i moudrost, krásu i velikost, klasický vzor muže a ducha; ale krásnější i hlubší bylo to, co on sám prožíval v sobě; byl to Boží ráj, dětská důvěra, veliká láska a nesmírná zkušenost, moudrost a jistota víry. Vše ostatní jsou veliké, zrovna nadlidské dějiny; ale muž, který je nesl, prožíval v sobě něco, co je zároveň krajní lidská pokora i hrdość: že je nástrojem v rukou Božích.

Masaryk věřil

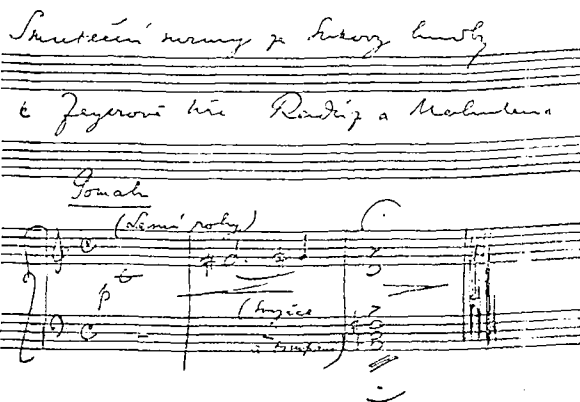
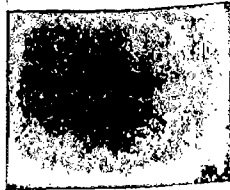
Ještě ho vidíme zblízka. Ještě si vypočítáváme jednotlivé jeho činy, hoje a zásluhy, to, co dokonal, i to, v čem zůstává příkladem a tradicí našemu národu. Ještě ho vidíme, jak žil mezi námi; představujeme si jeho rovnou, vysokou postavu v jezdeckých botách, jeho silné zuby, jeho pozorné a chytré oči; vidíme filosofa skloněného nad psacím stolem, starého pána, jenž podává ruku dítětem, krásného jezdcem v čele vojsk, moudrou a velebnou hlavu státu krácející mezi špalíry lidu. Tak blízko je nám to všechno jako by to včera bylo; právě v těchto dnech pohřebních si ještě naposledy a nejsilněji uvědomujeme jeho tělesnou přítomnost mezi námi.

A přeče už teď, přímo před našima očima, ba přímo v našich srdcích, se nám mění v postavu legendární. Cítíme, jak v nás roste, jak přerůstá náš věk, jak přesilně a velice vzrůstá do budoucnosti. Budoucí pokolení budou nám všem závidět, že jsme byli vrstevníky Masarykovými; ale my můžeme budoucím věkům závidět tu heroickou a moudrou legendu, ve kterou se jim postupem věku kovově zhutní náš Masaryk. Náš věk, přátelé, bude sloužit věkem zlatým, protože byl věkem Masarykovým; i na nás padne něco z té požehnané a posvěcující záře, z té veliké slávy, jež bude na věky spočívat na tomto vyvoleném božím. Budme té cti před budoucími hodní, pokud nám všem bude vyměřeno přežít o píď času dobu Masarykovou.

Ale vedle činu a práce, kterou budou měřit dějiny, vedle svatých národních legendy, jež vy-

(Dokončení na str. 2.)

T G M

DNES VYDECHL NAPOSLED TOMAŠ GARRIGUE MASARYK, OSVOBODITEL, DUCHOVNÍ TVŮRCE A PRVNÍ PRESIDENT REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ. TÍM SE UZAVÍRÁ VĚČNÝM MÍREM JEHO TRILETÝ BOJ SE SMRTÍ, BOJ, VE KTERÉM TĚLO LIDSKÉ NENÍ NIKDY KONEČNÝM VÍTEZEM. I TUTO SMRT MUSÍME PŘIJMOUT S ODEVZDANOSTÍ A POKOROU. ZEMEL STAREC V PLNOSTI ŽIVOTA, MUŽ V PLNOSTI CTI A VLADAR V PLNOSTI LÁSKY. TAKOVÁ SMRT NENÍ NEŽ NAPLNĚNÍM.

I V TUTO CHVÍLI SMUTKU VĚRME A DOUFEJME, OBČANÉ REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ, CELOU MASARYKOVOU VÍROU V NESMRTELNOST LIDSKÉ DUŠE A BOŽSKÝ RÁD VEČI, ŽE T. G. MASARYK SE DÍVA NA NÁS DÁL.

Lidové Noviny 19. IX. 1937

Masarykovo presidentství

PROF. J. BOROVIČKA

Presidentství Masarykovo mělo v sobě něco z mythu a zároveň něco z nejživější přítomnosti. Jako v nejdávnějších dobách stal se hlavou státu právním vítěze a tvůrce: osvobozené dílo určilo v roce 1918 volbu, nikoli volba muže. Je-li třeba k založení státu hrdiných mužů, Masaryk jistě patřil k nejstatečnějším. Ale nejvyšší moc, která mu ve státě byla svěřena, vykonával přísně ústavně a zároveň v duchu moderní doby.

A přeče po všechna léta co stál v čele nejvyššího úřadu (ale ani potom jeho vliv neustal), rozhodujícím způsobem určoval základní linie československé státní politiky. Autorita jeho neměla původu jen v síle úřadu. Masaryk byl především a po všechny časy duchovní mocností, jeho působení v národě mělo své kořeny v ryzé duchovních silách a svůj počátek několik desetiletí před tím, nežli se stal prezidentem. Právě proto jeho vliv byl tak mocný a hluboký.

Masaryk dal do služeb státu nejen celou svou autoritu, která se v prvních letech — bez ohledu na ústavní normy — projevila ve všech vládních úkonech, nýbrž dal republice také celkový plán práce a postupu do budoucnosti. Byl to program, který se řídil ve své činnosti za revoluce. Nová funkce dala mu jen větší moc a větší příležitost k práci.

Bylo to především velkorysé, ucelené pojetí zahraniční politiky československé, v níž naše samostatnost byla pevně zařazena do evropské soustavy poválečné. Opíralo se o rozmyslný rozbor konstatních sil a přesný odhad vývojových tendencí, a protože nevyplnulo z příležitostné konjunktury, osvědčilo svou pravdivou užitečnost až po dnes. Obraz nové Evropy, jak její formuloval v památné knize téhož jména, psané uprostřed revolučního zmatku na Rusi a dohotovené v Americe na konci války, zůstává stále programem lepšího a spravedlivějšího uspořádání evropského lidstva. Je to nová soustava politická, která v mírových

smlouvách částečně dostala právní sankce a která se musí stát — naší prací a silou — obecně uznávanou realitou.

Demokratický režim, pro který se rozhodl, republika, tkvěl svými kořeny ve starých tradicích národních i v sociální struktuře čs. lidu. Masaryk se však nespokojil s touto životní zkušeností národní, nýbrž pojem humanitu a její praktický důsledek demokratismus všeobecně zdůraznil filosoficky i historicky v souladu se západoevropským smýšlením a s hybnými silami současné doby a propočítal jej v soustavný světový názor: tím teprve z demokratismu se stal etický příkaz a pevný filosofický program Čs. republiky. V soustavně promyšlené demokratické doktríně měl první prezident bezpečně vodítko pro řízení státu. V posledních pak formulacích obsažených ve Světové revoluci, odevzdal ji celému světu: zůstává věren svému požadavku, že celá politika musí být podřízena etickým zákonům, hlásal, že demokracie i ve svých důsledcích hospodářských a materiálních je politické uskutečňování lásky k bližnímu, uskutečňování řádu božského na zemi.

Tato demokratická filosofie státní nebyla mu pouhou teorií a laciným kazatelstvím. Masaryk stejné v moci jako prezident, zůstal mužem činu, který neváhal se zasadit o provedení své myšlenky v celé její denní realitě. Jedině v práci, soustavně drobné práci, opřené o přesné poznání skutečnosti a směřující k jasnému cíli spatřoval možnost nápravy.

Proto se v prvních dobách mladé republiky postavil celou vahou svého vlivu proti revolučnímu ruskému myšlení, které věřilo v čaromoc převratu. V harmonické Masarykově soustavě — a jeho zásluhou v republice — nebylo místa pro krajnosti ani zleva ani zprava, neodklonil se od ní nikdy ani pro svou osobu a nepodlehli lákavým svodům zmatené doby, byť mu kynuly právě daleko spravedlivějším, nežli

(Dokončení na str. 2.)

JOSEF HORA:

T. G. M.

Ty zářijový dni, koho jsi nám to vzal?
V šat smrti oblečen, odchází s tebou v dál,
jde, tvůrce svobody, bohatě dovršené,
a nad svým národem se do věčnosti klene.
Ty zářijový dni, koho jsi nám to vzal?
Muže, jenž napřimen vždy před osudem stál,
neboť kotvil v Bohu svém a rukou požehnanou
zařítal hvězdy myšlenek, jež našim nebem
planou.

Odhřít nám s očí tmou, by lépe viděly,
jak jde, jak odchází. Duši a oceli
zachvívá jeho smrt, jež berouc muže, mění
jej v pomník nad časem, pro nějž už smrti není.
Ty zářijový dni, koho jsi nám to vzal?
V něm nový život bdel a nový rod v něm zrdl
a národ rodil se v tom rovném, kolmém čele,
a znovuzrozen jím, je z krve jeho cele.
V šat smrti oblečen, odchází velký stín
v tmou rodné země své, v svůj milovaný klín.
A miliony jdou a jeho zbroj jim září.
Dějiny stanuly nad tichou, mrtvou tváří.

T. G. Masaryk:

Pravda vítězí

O prostředcích, jak odpomoci existujícím vadám naší národní organizace, musíme se, a doufejme, bude se také na všech stranách uvažovat; naleznou se pak prostředky a cesty vedoucí z nynější tísnivé malichernosti. Avšak jsou přeče i u velkých národů malichernosti zase své — z německých a vážných hlasů dalo by se nasbírat klasobraní o nic menší, nežli v Kollárovi, Schaurovi a jiných. Kollár sám věděl, že ani číselná velikost Slovanů nám nepomůže, že nestačí být obrem pouze v zeměpisu. Podla Kollára tedy je vlastně hlavním úkolem Slovanů literární a kulturní práce.

Jistě. Neběží o jazyk a národnost, ale o duši. Kdo nalezne duši svou, neztratí jazyka. Když Hus započal dílo reformní, nehoroval proti Němcům a pro Slovanů, nýbrž pro nápravu mravní, napravily se mravy a utužilo se náboženské přesvědčení — český jazyk a vědomí české se oživilo a žilo. Ožil i jazyk, protože ožila duše. Touha po pravdě a poznání pravého náboženství vnutila pilným Bratřím pero do ruky, aby překládali Písmo a zrodila se bible Králická. Bratři nevolali po literatuře a překladech, ale protože stáli za pravdu cele, vytvořili literaturu, očistili jazyk, Komenský stál o pravdu a hlásal lásku ke všem národům, kde a jak mohl sloužil a prospíval a prospěl národu svému nejvíce.

Byl Hus, byli Bratři, byl Žižka, napřed Hus, po něm Bratři pracující a Žižka váleční.

Nevolalo se po Bratřích a Žižkovi, ale dostavili se, protože se žilo v pravdě a přesvědčení.

Nevolejme ani my dnes po češtví, po slovanství, po vlastenectví, ale po pravdě, a pravdě vydávajme svědectví. Pak nebudeme malí. Dvanáct apoštolů rozešlo se do světa a podmanili si svět, protože věřili ve své poslání a hlásali pravdu; rozešlete dnes dvanáct mužů věřících ve své poslání a hlásajících pravdu bez bázně, a celá Evropa se jim bude klanět.

Musíme milovat pravdu, musíme statečně býti celými lidmi, zkrátka — musíme nalézt svou duši a věřiti v tu duši, a bude postarano o všechno. Ale nebude postarano o nic, jestliže vlastenci kazatelé zástupům budou kázati hřimotným sic, ale přeče jen mrtvým svým slovem: kdekdo živoucí ztrácí se z chrámu a okázalým obřadům obcuje jen svičkové báby...

Potřebujeme idejí, živých a velikých idejí, a nebudeme malí. Musíme mít ideje světové, ideje netoliko pro sebe, ale pro všechny. Kdo se chce zachováti a udržeti, musí myslet, cítit a pracovat pro všechny, nejen pro sebe.

Velikých idejí, živoucích idejí potřebujeme, a ty nás spasi, protože spasi i jiné, neboť duše se nedá spasiti tělem a vykoupiti hmotou.

Žili jsme životem velikým v době reformace a protireformace, protože jsme žili lidsvu a s lidstvem celým. Byli jsme pochováni, když jsme přestali žiti tímto životem velikým.

Nesklátil nás Němec, my sami jsme se pochováni. Národ Husův a Žižkův byl nepřemožitelný — u Lipan ukázal světu Čech, že jen Čechem může býti přemožen a zničen. Nepřítel je v nás, a podlehlí jsme mu. Na Bílé hoře jsme podlehlí jemu, nikoli Němci, na Bílé hoře byl pohřeb, ale umřeli jsme dva věky předtím, sotvaže jsme se narodili...

Vstáváme z mrtvých. Na prahu znovuzrozeného života Dobrovský hlásá nám ideu čistého člověčenství, hlásá nám ji Kollár a vstěpují nám lásku k poznání — in hoc signo.

Vstáváme z mrtvých, ale svět už čeká na naše slovo, je zvědav, co mu máme povědět. K tomu, kdo vstal z mrtvých, lidé vyhlížejí s úžasem. Obstupují nás a čekají, až zazní to naše slovo. Slovo to musí býti spásitelné, sic zástupové odvrátí se od nás, a my s nimi budeme hledati spásitele. A budeme se klanět zlatému teletí, budeme vzívatí Bála a staneme se podnoží národů cizích, neboť neuměli jsme světu říci slovo spásitelné...

Masaryk věřil

(Dokončení se str. 1.)

roste z naší lásky a úcty budoucích, je tu třetí Masaryk: už ne Osvoboditel a hlava státu, už ne vůdce národa a učitel lidských myslí, ale Masaryk jako jedinečný typ duchový. To už není Masaryk historický ani Masaryk legendární, nýbrž prostě sám Masaryk; neboť ani dějiny ani posmrtná sláva nemohou nic měnit na tom, jaký kdo byl ve své duši. Podle skutků jsme souzeni a je souzen i on; ale nejen to, co konal, nýbrž to, jaký byl, je pravý člověk. Už bylo řečeno: Byl to boží člověk; byl boží milostí osudu, která na něm spočinula, ale ještě víc a hlouběji byl boží tím, že žil v Bohu. Před tváří dějin Tomáš Garrigue Masaryk se zasloužil o stát; ale před tváří věčnosti činil něco prosačtějšího: Tomáš Garrigue Masaryk věřil. Věřil prostou a krásnou vírou v Boha a boží řízení na zemi; věřil, že vše, co se děje, má svůj smysl a směřuje k dobrému; věřil v nesmrtnost lidské duše a v každém člověku cítil rovnost a svobodu té nesmrtné duše. Jeho demokracie a humanita, jeho usilování o světost a mír, a svobodu a rovnost lidí, to vše přyšlilo z jeho zbožného uznání nesmírné důstojnosti a hodnoty každé lidské duše. Politika mu byla jenom nástrojem; jeho cílem bylo sloužit božimu pořádku a lásce Ježíšově. Nehlásal víru, nýbrž podržel jí svůj život. Jeho statečnost a jistota, jeho chytrost i rozum, jeho prostota, důvěřivost, optimismus i odvaha, všechno co konal i myslil a oč usiloval, bylo nehlouběji a neporušitelně zdůvodněno jeho pokornou vírou v boží řád světa. Miloval skrze víru, myslil skrze ni a jednal skrze víru; nebyl snad v našem národě člověka náboženštějšího od našich velkých reformátorů. Jaká je to úžasná kulturní syntéza: Byl to antický člověk a řecký platoník, jeden z posledních velikých dědiců antiky tělem i duší; byl to moderní, kritický, střízlivý duch vědeckého školení a mozku, ale ty dvě veliké evropské tradice sloučil v té nejvyšší: v prostotě a láskyplné věřivosti učenika Ježíšova. V dnešní Evropě, kde vidíme oživat dynamické síly nového pohanství, krve a hromadných pudů, představoval Masaryk bezděčně a osudově typus téměř metafyzicky protichůdný; ztělesňoval antický individualismus, vědecký rozum v řízení světa a nadevším mravní ideál křesťanský. Náš malý, často i malověrný národ může být hrd na to, že dnešnímu světu dal tento jedinečný typus křesťanského politika, hrdiny a vladaře.

Nyní se nad jeho rakci sklání meče a prapore válečné; svěsí se naše hlavy, a zastře se smutkem naše myšlení; jenom kříž se neskloní nad hrobem Masarykovým a rozepne své ramena šíř, jako znamení celému světu a budoucím. A v tomto znamení zvířel. V tomto znamení žil.

PROJEV MINISTERSKÉHO PŘEDSEDY DR. MILANA HODŽI

Ten, jenž nyní dobojoval, nemá rovného. Ať historikové hledají v dějinách národů ještě jednoho, jehož cesta životem v každé své etapě byla by tou stále stoupající a logicky se vinoucí drahou zápasů, a jež by vyvrcholila v tak závratnou výši mravního, politického a válečného úspěchu.

Tato slova pronesl předseda vlády dr. Hodža ve středeční smuteční schůzi ministerské rady a pokračoval:

Zahajuje tuto schůzi ministerské rady, prosím, abychom v těchto okamžicích hleděli v sobě potlačit bolest nad ztrátou toho nejdražšího a nejlepšího, co republika měla — ne, my nemáme důvod se stydět ani se nestydíme za své pohnutí — každý z nás má svou nezapomenutelnou vzpomínku na toho, jenž nám nyní odešel, a ponese ji s sebou po celý život — jak bych také já mohl zapomenout na Bystřičku, kde před bezmála čtyřiceti lety několi slovenských mladých doktorů a ještě mladších studentů začalo se připravovat na tu dalekou pouť životem, jež plyne až dosud — a jak by mohl každý z vás nezahalovat se dnes do prošlých chvil, jež osud dovolil strávit s ním — a přeče, prosím, abychom přemáhali smutek, abychom v těch okamžicích celým svým citěním mohli vzdát jen a jen díky, jen a jen hold.

Tři léta zápasil se smrtí. Jen ze všech tvrdých bojovníků ten nejtvrdší mohl vést svůj boj proti zákonu přírody s tou houževnatostí. Tři léta, a to na nejvyšších mezích lidského stáří. Také jeho družina se dovedla bránit zlovolné smrti — ale oni všichni byli mladší: před Svehlovou vůlí couvala smrt celých šest let — Rašín jí vzdoroval s koulí v pateri pětačtyřiceti dnů — hrdinsky vedl s ní svůj nerovný zápas Kramář, Vlastimil Tusar nesl břímě vlády, ač věděl, že brzy musí podlehnout, a žáná fantazie romantiky nevyrovná se generálu Štefánikovi, útlému a jemnému, který náruč smrti takřka každým dnem znovu a znovu vyzval a jí se bránil, aby jí pak podlehl zrovna až na osvozené rodné půdě.

Ano, byli to lidé silní v čele generace, již budovali tento stát. Jejich boj byl veden ve vědomí, že vzkrášení národa lze dosáhnout jen s nadlidským napětím všech sil duchovních, mravních a také tělesných. A Ty přežil jsi je všechny, veliký Osvoboditeli, aby nejdůstojněji byla uzavřena tato řada.

Poslední chvíle života

Lány, 13. září

V 6 hodin ráno: Choroba presidenta Osvoboditele T. G. Masaryka se za dnešní noci zhoršila. Dýchání bylo spíše méně přerušované, činnost srdeční vydatnější, vědomí je stále zastiřeno. Teplota opět stoupá.

V 10 hodin: Zlepšení dýchacího rytmu se udržuje, frekvence dýchací stále ještě značná 44 v minutě, frekvence srdeční 124, puls je však pravidelný, dobře plněný, žádné příznaky hrubších poruch oběhu krevního, tlak krevní 110/80, teplota nejvyšší 38,4, jeví sklon ke snížení. Nález na pravém dolním laloku plicním je nyní menšího rozsahu, porucha vědomí je méně hluboká, celkový dojem o něco lepší než včera dopoledne. Pořeptání: Dr. Maixner, profesor Hynek, profesor Weber.

Agonie

Lány, 14. září

Po večerní konzultaci lékařské shromáždila se rodina Masarykova s prezidentem republiky a paní Benešovou, aby vyslechla zprávu lékařů. Na všechny zúčastněné padla teskná jistota, že se blíží poslední zápas. Po některých dispozicích se všichni hosté i s předsedou vlády drem Hodžou a kancléřem drem Šámalem, kteří mezitím přijeli, odebrali v hluboké mlčelivosti do ložnice nemocného. Pohled na něho a vědomí nadcházejícího konce působily na všechny zdrcujícím dojmem. President Osvoboditel ležel v naprostém bezvědomí. Kolem 22. hodiny začalo se jeho tělo chvěti v křečovitých záchvatech, které trvaly přes půlnoc. Po půl jedné se nemocný utiřil a lékaři vyzvali přítomné, aby se odebrali do svých pokojů. Nezdůvodnitelný pláč provázel jejich němé loučení.

Deset minut po druhé hodině ranní se soukromě hlásí z Lánu: Nadešel kritický stav!

Ve 2.30 hodin

Masaryk mrtev

President Osvoboditel zemřel ve 3 hodiny 29 minut.

U lože umírajícího byla ve chvíli smrti shromážděna celá rodina, president republiky dr. Beneš s chotí a ministerský předseda dr. Hodža a kancléř dr. Šámal.

Státní vlajka na prostřední bání zámecké, která tam vlála od chvíle, kdy se pan prezident Masaryk vzdal úřadu, byla stažena na znamení smutku na půl žerdi a na báních obou věží postranních byly vztyčeny vlajky černé.

ÚMRŤNÍ SVĚTNICE

Lány, 14. září

Pan prezident stonal a umřel ve svém lánšském pokoji, který mu po léta sloužil za pracovnu i ložnici. Je to pokoj ve druhém patře

V 15 hodin: Od dopoledních hodin nenastala v chorobě presidenta Osvoboditele žádná zhoršení. Nemocný je klidný a jak patrně, bez subjektivních obtíží. Objektivní stav stále velmi vážný. Podepsání: Dr. Maixner, prof. Hynek.

Ve 20 hodin: Objektivní nález u presidenta T. G. Masaryka se opět zhoršil. Na plicích vpravo dole vzplanul zánětlivý proces znovu a ve větším rozsahu. Celkový úbytek síl se stále stupňuje, činnost srdeční se daří jen s největším úsilím udržet na nutné výši. Počet dechů se zvýšil na 48 v minutě, tep na 130, některé tepy vynechávají. Krevní tlak poklesl na 80/50, hladina krevního dusíku činí 82, teplota nepřestoupila 38,4. Nález na levé polovině plic dosud normální. Podepsání: Dr. Maixner, prof. Hynek.

Lány, 14. září

Jen zázrak by mohl odvrátit nejhorší, — tak bylo řečeno ve 2.30 hod. k novinářům. Zápas srdce stále ještě trvá. Také ostatní orgány pracují ochablé sice, ale vytrvale. Vlnovitý vývoj nemoci přinesl po 1. hodině opět uvolnění, jež trvá už přes hodinu. Proto i v ošetřování nastala přestávka. Lékaři i ošetřovatelky si na chvíli oddechli a službu nyní zase vykonává jeden lékař s ošetřovatelkou. Dosud dleli u lůžka společně dr. Maixner s profesory Hynekem a Jiráskem.

V zámku drní ze všech stran telefon, dotaz stihá dotaz z republiky i z ciziny. Osudný zápas trvá, lékaři krčí rameny: Možná, že ještě hodinu, možná i každou chvíli. V zámku je mnoho oken osvětleno, president republiky dr. Beneš je ve vedlejší pokoj. Všichni dále úzkostlivě vyčkávají.

střední zámecké věže, nad níž je vztyčena žerď se státní vlajkou. Věž je trojbokým průčelím obrácena do zámeckého parku a její okna otvírají krásný výhled na květinové záhony a lesní pozadí volného prostoru. Sluneční jas záplňoval presidentův pokoj. Tak prostě, jak prezident žil, byl vybačen i jeho nejvlastnější domov. Hladký stůl tu stojí a nad ním podobizna paní Charlotty, po levici příhrádková skříň, proslulý to „nolubník“, kde měl přehledně archívováno vše, co si přál mít při ruce. Tři příruční knihovny obsahovaly pracovní pomůcky. Mezi dvěma okny stojí vojensky prostá kovová postel — úmrtní lože presidenta Osvoboditele.

Úmrtní list

Úmrtní list presidenta Osvoboditele byl vystaven ihned po úmrtí. Jeho přesný text zní:

Úmrtní list

Radové číslo: 8

Datum úmrtí: 14. září 1937

Místo úmrtí: Lány, číslo 2

Ph. Dr. Tomáš Garrigue Masaryk

Jméno a příjmení zemřelého:

Pohlaví: Mužského

Rodinný stav: Vdovec

Datum narození: 7. března 1850

Rodiště: Hodonín

Okres: Hodonín, Morava

Poslední bydliště: Lány

Okres: Slaný, Čechy

Domovská obec: Praha

Národnost: československá

Náboženské vyznání: českoobratrácká církev evangelická

Povolání: president Osvoboditel

Postavení v povolání:

první president republiky československé

Základní nemoc: Grombantiitis obliterans, cerebri progrediens, atheroma aortae, hypertrofia et dilatatio cordis sinistra, bronchopneumonia dextra, oedema pulmonum.

Bezprostřední příčina smrti: bronchopneumonia

Byla zjištěna příčina smrti lékařem? Ano

Nastalo-li úmrtí doma, či v nemocnici, atd.: Doma

Den a hodina pohřbu: 16. září o 18. hodině

Zvláštní opatření zdravotně-policejní a jiné poznámky: 14. září provedena balsamisace profesorem drem Šiklem. 16. září převoz do Prahy na Hrad.

Razítko obce Lány.

Josef Krumphanzl, Dr. Josef Svoboda starosta, st. obv. lékař.

Údaje úmrtního listu o dni a hodině pohřbu i převozu do Prahy byly ovšem později značně změněny.

Rozloučení s Lány

Praha, 17. září

Nad lánškými lesy a nad hlavním městem Prahou, nad těmito dvěma místy, kam se nesly myšlenky všeho obyvatele Československé republiky, sklonil se podvečer krásného dne pozdního léta. Za tohoto vlahého večera bylo osudem určeno tělu presidenta Osvoboditele Masaryka, aby vykonalo naposledy pouť po karlovarské silnici z lánšského zámku do Prahy, kterou tolikrát projel za svého života první president Československé republiky, kterou ještě nedávno vykonal čilý a svěží.

Byl to onoho památného nedělního odpoledne 4. července 1937, kdy naposledy zavítal mezi československou armádu, vzpomínající s desítkami občanů na strahovském stadiu zbořivšího vítězství. Už tento tichý úvod k pohřebnímu slavnostem, při nichž se s prezidentem Masarykem rozloučí celý československý národ a všechno věrné obyvatelstvo státu, je svědectvím nesmírné úcty a lásky, vělných citů a vděčnosti, které chovají nejširší vrstvy lidu k Masarykovi. Jako v minulých dnech spěly do Lánu nepřehledné řady poutníků, chtějících se poklonit před mrtvou tváří Osvoboditelovou,

tak i dnes večer se scházely po celé délce karlovarské silnice zdaleka a široka ještě větší a stále rostoucí davy lidí, aby vzdaly úctu velkému mrtvému na jeho poslední cestě do Prahy, v jejímž srdci spočinul na čtyři dny.

Když se soumrak tiše snesl na zámek, rozsvítila se všechna okna. Jen tři zůstávají zastiřena černými žaluziemi, tři okna hudebního salonku, kde se pod svítem žárovek zahaleny černým florem připravuje odchod hospodářův. Jeho černá prostá rakev se uzavírá nejprve víkem cinovým, které má v horní části okénko, ukazující hlavu a hrud zesnulého. Dr. Maixner zakrývá okénko černou rouškou a nad cinové víko se klade víko černé. Rakev je pak celá zahalena do veliké státní vlajky, k níž jsou připjaty čtyři československé vyznamenání: řád válečného kříže, řád Sokola, revoluční medaile a zlatá medaile vítězství.

Mlčky se končí tato úprava. V salonku jsou přítomni Jan Masaryk a paní Olga Revilliodová, kancléř dr. Šámal a generál Bláha, lékaři dr. Maixner, dr. Škanda a obvodní lékař lánšský dr. Svoboda, tajemníci zesnulého dr. Schenk, dr. Ledvína, dr. Škorvan.

Masarykovo presidentství

(Dokončení se str. 1.)

terémukoli z jeho současníků. Zůstal velkým demokratickým vůdcem, který od samého vstupu na českou půdu seskupoval kolem sebe lidi ke společné práci a bojům, a který s nezdolnou odvahou a duševní rovnováhou vnukal činorodý optimismus i za nejtěžších situací všem, kdož se dostali na dosah jeho mocné osobnosti.

Jako president představoval to, co je a má být ve státě trvalého a neměnného, co stojí nad dočasnými konstelacemi přechodných režimů, nejen pouhý symbol, ale i trvalou sílu a nejlásnější orgán státní jednoty a její regulativ v všech oborech státního života, ať v otázkách sociálních či národních. Nebyl jen představitel, nýbrž i skutečný tvůrce československé demokracie. Zůstalo-li Československo jedinou demokratickou zemí na východ od Rýna, v níž se sociální i národnostní rozpory vyrovnávají dohodou a spoluprací, není to myslitelné bez Masarykova působení. Díky Masarykovi, Čs. republika nepodlehla omylu mnohých lidovlád, že demokracie nepotřebuje velkých osobností, vzdělaného rozumu a vysokých ideálů. Čs. lid viděl na hradě nejvyšší a nejryzejší lidské čtnosti rozumové a mravní a naučil se cítit tyto přednosti i v praktickém životě. Bylo zajisté zásluhou demokratického zřízení, že Československo mělo za války a v následujících letech několik vynikajících duchů, ale je nesporná zásluha čs. demokratů, že je uznali za své vůdce a že je postavili v čelo. Ale nebyl to jen osobnostní příklad prvního presidenta. Masaryk sám s veškerou váhou své autority se zasazoval o to, aby na vedoucí místa se dostávali nejschopnější mužové. Nebylo to vždy snadné v malicherném viru stranických zájmů zachovat ministru Benešovi řízení zahraničních věcí republiky, ale nakonec se to stalo samozřejmostí a ministr Beneš takřka z rukou Masarykových převzal úřad presidentický. Ale nešlo jen o ministra Beneše; Masarykova myšlenka smíšených vlád, složených z parlamentních zástupců a z odborníků vycházela z téhož přesvědčení o nezbytnosti vzdělaných a schopných osobností pro správnou politiku. Na tomto vysunutém místě Evropy za nejtěžších podmínek byl proveden důkaz — a dán příklad — že demokratické ideály, stojí-li za nimi odvážná mysl, vzdělaný rozum a soustavná práce, mají praktickou hodnotu pro vedení státu.

Stát nominis umbra! Masarykovým vlivem dostávala čs. demokracie duchovější a zároveň rozumovější ráz, který — chceme tomu věřit — patří k podstatným znakům našeho národního charakteru. Základní dějinné filosofické myšlenka Masarykova byl vývoj lidsiva od mythu k rozumovosti; jeho zásluhou čs. demokracie byla posunuta značně k předu na této dlouhé a bolestné cestě, kterou se lidstvo ubírá. Hlásaje jako president závaznost mravních ideálů a osobní odpovědnost za vládu dobra a rozumu na tomto světě, obracel se Masaryk k nejvyšším stránkám lidské povahy a uvolňoval všechny její tvořivé síly. Ať zloba dne jakkoli rozrušovala jeho ideály, Masaryk svým příkladem a vyzářováním mocné osobnosti převláděl charakter svého národa. Bylo to evangelium, které formovalo křesťany, korán, který z arabských barbarů dělal civilizované muslimy, bylo to a bude učení Masarykovo, které bude trvale z Českoslováků vytvářet skutečné demokraty — lidi, dychtící po ryzím lidství, ať zloba dne jakkoli znešvarovala jeho ideály, Masaryk svým příkladem a vyzářováním své podmanivé osobnosti mocně převláděl charakter svého národa. Bylo to evangelium, které formovalo křesťany, korán, který z arabských barbarů dělal civilizované muslimy, bylo to a bude Masarykovo, které bude trvale z Českoslováků vytvářet skutečné demokraty — lidi, dychtící se po ryzím lidství.

Od 2. do 14. září

Otakar Fischer

Ten stíhlý prst se náhle zdvihl. A každý z nás — z nás, jeho žáků — ztlhl.

»Tož chvíli nutno bdít. Já odcházím.«
A přešly dny. A noci šly. A zdřím.

Šel, záhadný, jenž světlý v čele šel.
On, rozjasňovatel. Náš učitel.

Je vůkol temno. Velký oheň zhas.
Je v nitru jas. To hoříš, otče v nás.

Šel v boží klid, kam veleno mu jít.
A bílý, stíhlý prst nám káže: bdít!

Vykládáme zde náš národní program, jak pojímáme válku a co od ní čekáme — úplnou nezávislost našeho národa a obnovení státu českých zemí se Slovenskem. Tento náš program není pouze negativní, naopak je pozitivní; naše samostatnost má být částí politické a sociální reorganizace Evropy a Lidstva.

T. G. Masaryk, Československý denník č. 52, v Kijevě 15. ledna 1918.

Loučení

Vítězná cesta stoupá
do věčných bran.
Už miší žal i sláva,
buď mír Ti přán!

Pláč osiřelé země
a zvonů hlas
posvátným slibem ztlíchl:
Živ budeš v nás.

V zlých dobách dobrý vůdce,
buď naše stráž.
Na věky srdcím, duším
prapore náš!

Náš otče, vstup v již boží!
Z nebeských bran
žehná Ti svatý Václav
a Mistr Jan.

Karel Toman

President opouští Lány

O 19. hodině oznámil úřední lékař Kšanda vojenskému veliteli hradu plukovníku Kvapilovi, že všechny přípravy pro převoz tělesných ostatků presidenta T. G. Masaryka byly dokončeny, vyzvedlo jedenáct zaměstnanců zámeckých rakev s katafalku a snesli ji zámeckou halou po schodišti a hlavním vchodem před zámek.

Když se rakev objevila na prahu lánského zámku zazněl povel „K počtě zbraň!“ a oddíl hradní stráže, který stál v šiku proti vchodu zámeckému, vzdal naposled zbraní čest mrtvému presidentu. Ihned se dal na pochod pohřební průvod. Za rakví kráčeli členové rodiny zesnulého. Za rodinou se ubíral osobní lékař zesnulého dr. Maixner a za ním sestry ošetřovatelky, které střežily presidenta Masaryka a

pečovali oň v době jeho nemoci. Zvonek zámecké kaple doprovázel presidenta Masaryka na jeho poslední cestě z lánského zámku. Krvavě rudě zářila do tmy osvětleného pohřebního vozu červecí státní vlajky.

Tiše, úplně tiše, šel průvod lánským parkem k bráně, vedoucí do parku stanul. V té chvíli byla zaplavena celé prostranství jasným světlem magnesiových pochodní. Krátkou chvíli průvod stál. To se první prezident Československé republiky loučil s letním sídlem našich presidentů. Pak se pohřební průvod hnul na cestu ku Praze. Bylo přesně 19 hod. 15 minut.

Husté davy lidu stály před zámkem a podél silnice, kterou se průvod ubíral, a dlouho trvalo, nežli se lid v tichu rozešel.

Vjezd do Prahy

Dvouřad dragounů vroubí silnici s obou stran. Ve tmě se rýsují jen siluety koní a vojáků, pušky přes plece. Chvillemi zařiči kůň. Jinak je úzkostně ticho. Ze slabého světla Malého Břevnova se vynoří ostrá světlna četnické motorky. Zástupem zachvělo tesklivé očekávání. „Šavli tas!“, zazní povel. Suchým třeskem letí ocel z pochev. Asi za dvě minuty se vynoří světla prvního auta. Je 21.25 hodin. Druhé auto podivně světlé následuje. Nový povel. Vpravo, vlevo, hleď! Jak auto s rakví míjí špalír, je slyšet dušený vzlykot i usedavý pláč. Kde míjí průvod elektrickou svítilnu, vidíte jak se lidé křížují, ženy si utírají slzy. Průvod vjíždí do světlé ulice velkého města.

NA HRADNÍM NÁDVOŘI

Po pravé straně nádvoří nastoupily tři čety hradní stráže v uniformách ruských, francouzských a italských legií. Proti nim na obvyklém místě hradní stráže nastoupila četa v uniformách francouzských legií. Před oddily hradní stráže je zdvižen prapor, darovaný zesnulým presidentem, zastížený černým florem. Krátce před 22. hodinou přichází prezident republiky dr. Beneš. Reflektory před vjezdem do hradu se rozzáří a za znění všech zvonů vjíždí po-

hřební průvod do nádvoří. Je devět minut po dvaadvacáté. Auto zajíždějí půlkruhem k levé straně nádvoří.

Pohřební auto zastavuje přímo před sloupovou síní. Zřízení je otvírají a rakev berou na ramena členové hradního personálu, po každé straně jeden úředník, zřízenec a dělník, a nesou ji do sloupové síně. V její ozářené prostře planou po každé straně katafalku tři svíce. Na stupních podíla leží již věnc presidenta republiky s nápisem: „President republiky svému učiteli a příteli presidentu Osvoboditeli.“

Za rakví vstupuje do sloupové síně prezident republiky s vládou a rodinou zesnulého. Vedle katafalku s rakví se staví již čestná stráž pro první půl hodiny. Po levé straně armádní generál Syrový, plukovník Kvapil a rotmistr hradní stráže, po pravé straně armádní generál Krejčí, podplukovník Hofman, rotmistr hradní stráže a po každé straně tři legionáři.

Pro druhou půl hodinu nastoupí armádní generál Faucher, podplukovník Polička, rotmistr pátého pluku a tři sokolové, na druhé straně divisi generál Linhart, podplukovník Svoboda, rotmistr téhož pluku a rovněž tři sokolové. Obě první stráže zavádí divisi generál Bláha.

Nekonečné zástupy občanů putovaly k rakvi presidenta Osvoboditele

Rozkaz armádě

President republiky vydal tento armádní rozkaz:

Důstojníci, rotmistři, poddůstojníci a vojíní! Budovatel a vůdce naší vojenské moci za války světové, první vrchní velitel Československé branné moci, první prezident Československé republiky — president Osvoboditel Tomáš G. Masaryk — zemřel.

Filosof a hlasatel demokracie a humanity a zároveň obránce práva i silou vojenskou, již v nejosudnějších chvílích dějin Evropy a svého národa a státu usilovně budoval a organizoval po skončení své veliké životní dráhy a bohatě vyplněném životě, majícím málo sobě rovných ve světě, odchází.

Byl to veliký voják života. V nově budovaném Československém státě stal se všemi uznaným duchovním a politickým vůdcem, který se pečlivě staral o plné zajištění naší státní bezpečnosti, organizování míru cestou mezinárodního dohody, ale současně pevnou rukou kladl základy dobré a zdatné Československé armády, již připadá dnes těžký úkol obrany Československé republiky.

President Osvoboditel T. G. Masaryk položil ideově i prakticky první základy pro tradice moderní Československé branné moci, počínaje organizováním našich legií a pokračuje soustavným uskutečňováním dnešní naší moderní, opravdu demokratické armády. Z veliké životní praxe přenesl vzácné zkušenosti a veliké myšlenky do našeho armádního života, chápal

všechny jeho hybné síly, vytkl správně ono svrchované čestné místo, jež armádě v životě národa a státu náleží, rozuměl našemu vojáku a byl mu opravdovým rádcem, vrchním velitelem pro doby dobré i zlé. Byl vzorem železné síly a osobní statečnosti, sebekázně, kritické zdřízlivosti a míry ve všech věcech, a neúprosným vykonavatelem všech povinností, jež mu život uložil.

V Československé armádě bude slavně dále žít památka tohoto velikého příkladu, aby Československá branná moc, statečná a pevná, účelně organizovaná, vnitřně jednotná a technicky i duchovně vyspělá, byla vždycky pevnou hrází a záštítou našemu státu, jenž počal slavnou periodu svého novodobého vývoje presidentem Osvoboditelem.

Důstojníci, rotmistři, poddůstojníci a vojíní! Zemřel veliký voják T. G. Masaryk. Se ctí neste celým svým životem i prací věrně památku svého prvního velitele a nikdy se jí nezpro- nevěřte ani v míru, ani v boji!

Dr. Edvard Beneš v. r.
Fr. Machník v. r.

Eduard Valenta:

V té těžké hodině, v té chvíli drásavé,
jež srdce z těla rve, slyš, svatý Václave!
Dnes jsem už přesvědčen, dnes věřím už, dnes
at země chvěje se, at čadí bitev dým [vim,
nad světem šileným, ty na nebesích s nim
nedáte zahynout nám ani budoucím.
(Z básně: Pohřeb)

JAROSLAV STRÁNSKÝ:

Za duši

Co s Masarykem umřelo, bude dnes pochováno. Minuly dny jeho tělesného dlení mezi námi „a nikdy, nikdy, nikdy, nikdy víc“ se nevrátí. Zítřka, členáři, si ještě přečtete v černých obrubách novin, jak se dnes na hradě pražském rozloučí s Masarykem Beneš, za všechny a za všechno, než ho doprovodíme pohřebním obřadem, jaký nemá pamětníka a jehož vracnost nebude menší než jeho vznešenost. Ale ož o tom budeš čísti, probíraje se ze svátečního smutku k starostem všedních dnů, budou už Masarykovy ostatky „v rakvi tmělé“ tlučit pod příkrovem lánské hřbitovní prsti. Dozná poslední Otčenáš a poslední svíce zhasne a půjde dále ochuzený život, neboť i ochuzen je nesmírný ve svém bohatství a nezadržitelný na svém pochodu. Této noci už a zítřka narodí se děti, které na rozdíl od nás, současníků Masarykových, jeho současníky nebudou, a co nám bylo živou účastí, promění se novému pokolení v několik stránek dějepisu, aby pak zase ono samo novou účastí se zapsalo v nové kapitoly. Jaké budou? Osudová otázka úzkosti i naděje: Co je člověk, buďsi psanec, buďsi vladař, proti neprůhledné plynulosti věků a proti zákonu svého Učinitele? Več věřil Komenský, naplnilo se Masarykem, ano. Ale vlada věci Tvých, národe, vlada věci vašich, národové, vlada věci našich, lidé, nevrátí se k nám naplno a natrvalo jinak, než společným a nerozděleným královstvím, jehož příchodu se dožaduje modlitba vzdělaného světa. Bez něho zůstává lidstvo v porobě. Svoboda je svoboda od zlého, také svoboda národní. Libera nos a malo... Hlubina bezpečnosti je ta, do které se dívá člověk i národ, když se dívá vzhůru. — Vlada, vojsko a lid uctí dnes přeslavným pohřbem presidenta Osvoboditele. Avšak všechna sláva, jejímž špalírem naposled projde mrtvý Masaryk, nedosáhne už svobody jeho, Osvoboditele osvobozeného oním vyšším řádem věcí, na který všichni očekáváme v hodinu smrti naši, Osvoboditele osvobozeného od tíhy a těžkosti, od pout a svazků radostného i neradostného života. Honosnost titulů a lesk řádů, kterými ho obdařila vlast i cizina, politika i věda, míjí ho teď jako květy, které se tolikrát stály na jeho cesty, nebo které se dnes ponosou za jeho rakvi. Dobře, že jeho sebevědomí bylo všeho toho prasto, dobře, že se cele vyčerpávalo rozumem a citem čiré lidskosti, hrde i pokorně. Nositel nejzvučnějšího jména v současném světě vracel se znova a znova k společnému jmenovateli všech zlomků života, k člověku, a každý, kdo mu trochu rozumí, může takto odkazem z jeho pozůstalosti přijmouti sám sebe, vědomí sebe, svého určení, své odpovědnosti, své lidské hodnoty,

Všude se slabí, potlačeni a vykořisťováni spojují — asociace je veliký program doby: federace, volná federace malých národů a států bude užitím tohoto principu, zajišťujícího účelnou organizaci lidstva.

T. G. Masaryk, Nová Evropa

lásku k svému lidskému povolání a poslání. Všichni dohromady ho tak neuctíme a nepolaskáme jak on znal, ctíl a miloval nás všechny v sobě, ve svém silném srdci a ve své velké duši, oddané Bohu v životě a odevzdané Bohu v smrti. Byl mezi námi opravdu první proto, že nám všem sloužil, a že se s námi, v našem čele, ale pořád s námi, prodíral ze tmy k světlu, z poroby ne pouze politické bezcestnou pouští do země zaslíbení a svobody.

Jak dobrodružně daleko a vysoko se v životě zatoulal své mámě i své ženě a svým dětem tento lidský, přelidský člověk, a jak přes to zůstával do smrti objat s nimi a jimi zase s blízkým i dalekým světem bratří a sester všech zemí a národů, — do kmeitského věku spíše synek než tatiček! To nevpoví žádný slavnostní řečník a nezapíše žádný kronikář, ale jeho lid to ví i cítí. Hlahol zvonů, který se dnes rozezvoucí ulicemi i návsemi, zastížené víření bubnů a smuteční signály polnic, černé prapory a draperie, vlajky v půli žerdi, hřmění tetadel a salutů děl, to vše náleží hlavě státu. Ale tisíce našich mužů se těchto dnů ve skrytu odhodlávalo, že budou lepší, aby byli svému společnému mrtvému podobnější a bližší, zlas-kavě a zjhl u nás všechnen život v sousedství jeho smrti, a tisíce žen zažehovalo těchto dnů svíce, ne v dekorovaných oknech, ale v zákoutích kostelů a domovů, — za jeho duši, za dušičku... Jaká záře vás oslní z těch drobných knůrků, chcete-li se chvíli dívat zavřenýma očima! Přetvořit svět, a nejprve svůj svět, ve svět lásky a řádu, brairství, počestnosti a bezpečí, je úloha, ježžž zdar nezávisí na tom, kolika lidem je svěřena, nýbrž na tom, jací ti lidé budou. Malý národ žije, roste a trvá, dokud zákony jeho domovů a krbů jsou v souladu se zákony vesměrnými, dokud jeho duše a dušičky se spravují také duchem jeho dějin, jeho světců a jeho hrdin, dokud si pamatuje, že nebe, které se nad ním klene, není sice jenom jeho, ale také jeho, dokud se dovědne říše a velce modlit v září svých svéc a hvězd.

KAREL ČAPEK:

Cesta devíti hodin

Hodina šestnáctá:

Tise, téměř přízračně se šine černý železniční turgon s rakví, strážnou čtyřmi rotmistry hraou stráž, čtyřmi skoro zkaženými vojáky; nikdo ani neupnul. Tak nemý a jako neuskutečný byl ten újezd.

Pravda, že neuskutečný, neboť smuteční vlak se rozjížděl jako by do jiného světa. Tam na venkově, na mezích a oranicích, ve stanicích a stanicích na pomích cestech a okrajích lesů, to už nebyla poslední cesta prvního presidenta. Byl to spíš kondukt krále Ječmínka. Byl to průvod někoho nesmírně, zbožně a dětsky blízko lidu. Někoho, před kým se klesá. Někoho, koho chce každý uctit tím nejlepším a nejopradnějším, co má. Babička svatebním saupem, navír, hajný, železničář vyblýskaným krojem, všichni pobožným tichem, všichni svatebním očima, všichni krásným a uctivým potačkem; jako by i ta pole byla čerstvě zoraná a celý kraj čisté umeten, protože tudy pojedje ten z nejmilejší. Ty nekonečné, nepopopitelné venkovské spánky už nepočnávají hrdmu na aviove lajete, nýbrž konosí nekonečně lidovějšíno. Dobřeho kraje. Někoho skoro pohadkovo. Někoho, o kom se povídá dětem. T. G. Masaryk se hlouběji a hlouběji vrací domů do vsi, do lidu, do naroda.

Hodina sedmnáctá:

A na nadrazi do Lán se už navrácí jako pan souseď. Už si pro něho všichni přišli, přišli si hajny a železničáři, bratři Sokolové z dědin, strážci a babičky, hasiči a samaritáni, sedáci a kladenáci, ti z krivoklátských lesů, ti z uchem panve, ti od tamtudy, kde roste chmel, celý kraj, celý kus Cech si přišel pro něho. Taay už mu zazpívali tu jeho, aby se tu cítil doma; taay už si pomíchali, kam kdo patří podle kroje nebo spoiku, kdo by na to myslil; my, lid bavek, strážci a děti, jsme něco strašně jednoduše. My nejsme žádné ozdobné sochy, zdujny spáit na podivanou; ale jsme naprosto skuteční, a jsme taay. Musíme být taay. Přivezli nám našeho pana presidenta.

Hodina osmnáctá:

Za rakví, vysoko plující na marách, za tím vřajícím praporem červeno-bělo-modrým, postupuje tichý pohřební průvod. Rovná, rovná jako šňura, je lánská cesta; ve vlnách stoupá a klesá a ve vlnách stoupá a sestupuje po té rovné cestě krátký průvod pohřební. Jako bychom měli jít bez konce za ním, pořád rovně a jako podle šňury za ním, nahoru a dolů a pořád bez konce tím přehustým kordonek tichých tváří, očí, sepjatých rukou, plácem zrudlých nosů. Kde se těch lidí nabere, vzdát už je to jako ve snu; jako ve snách půjdeme za tou plující rakví nahoru a dolů, rovně a bez ohybu, bezděčným pomalým pochodem, krok a krok, a pořád nebude konce těch tváří, té mlčíci lánské kolonádě.

Nad Rynholcem rudě a zlatě zapadá slunce, jako písna pyramida se tyčí halda lánské sachty; z táhle vlny lesů se zvedá modravé šero; a mlčíci průvod jde nýmým spáitím očí za tou červeno-bělo-modrou rakví, jež pluje rovně kupředu. Nad Unhošti vychází obrovský zlatý měsíc v úplňku: samo nebo nebylo nikdy vesměrnější než tohoto dne.

»Divně, když si chce člověk představit nekonečnost«, říkával starý pan; nyní, ražena první hvězdou večerní, se otevírá ta nekonečnost dokořán; smuteční průvod také už neskutečný a ustrnulý, postupuje rovnou cestou mezi dvojitým lemem přízračných tváří za vznášející se rakví, na níž prapor svítil i do toho šera červené, silné bílé a modré.

Hodina devatenáctá:

Ještě poslední kordon ruských brášků, ještě poslední řad korouhvi skloněných až po zem; a do vrat lánské hřbitůvky už nevchází rakev hlavy státu, velitele a filosofa, nýbrž tělo člověka, který byl manželem, otcem a pro mnohé laskavým přítelem. Nastává noc, na východě stoupá veliký měsíc. Tichý a nevelký zástup se rozestavuje kolem otevřené země, zástup tak uctívý, že jediný hrůbek lánského hřbitova nebyl pošlapán. Čtyři vojenské světlomety obracely své kužele světla na rakev, stojící nad hrobem. Slyšel Nikdy snad nezazřely barvy našeho praporu strašněji a silněji než v tom šeru na lánském hřbitově; nikdy nebyla jeho bdělost oslnivější, jeho červeně plamenější a jeho modř hlubší než tohoto večera. Ten státní prapor nad rakví zhnul svými barvami do tmy jako pochodeň.

Nebylo, nemohlo být řeč nad tímto hrobem: jen pár tichých slov z Ježíšova evangelia, jen Otče náš, jenž jsi na nebesích. Syn mrtvého padá na kolena jako podtatý, tváře nejbližších jsou v záři světlometů přízračně bílé a překrásné a zástup se tiše modlí: »Nebot Tvé je království, Tvá je moc a sláva na věky věků.«

Havří se chápou popruhů, aby spustili tělo muže do země k jeho ženě. Teď se už nikdo nestydí; tváře mužů se zakrývají dlaněmi v černých rukavicích, je slyšet šikami žen, pani Hana Benešová se lomí plácem, president Beneš má najednou dětské, docela osiřelé dětské oči. Rakev pod planoucím státním praporem zapadá pomalu do země, ze tmy stoupá chorál: Kde domov můj.

Při hymně se neptáče. Ruce z tváří klesají do pozoru, syn mrtvého se zvedá jako voják, jen oči zavřeny, aby do nich nebylo vidět. »A to je ta krásná země — Na temněm nebi vrčí letadlo.« »Země česká domov můj.«

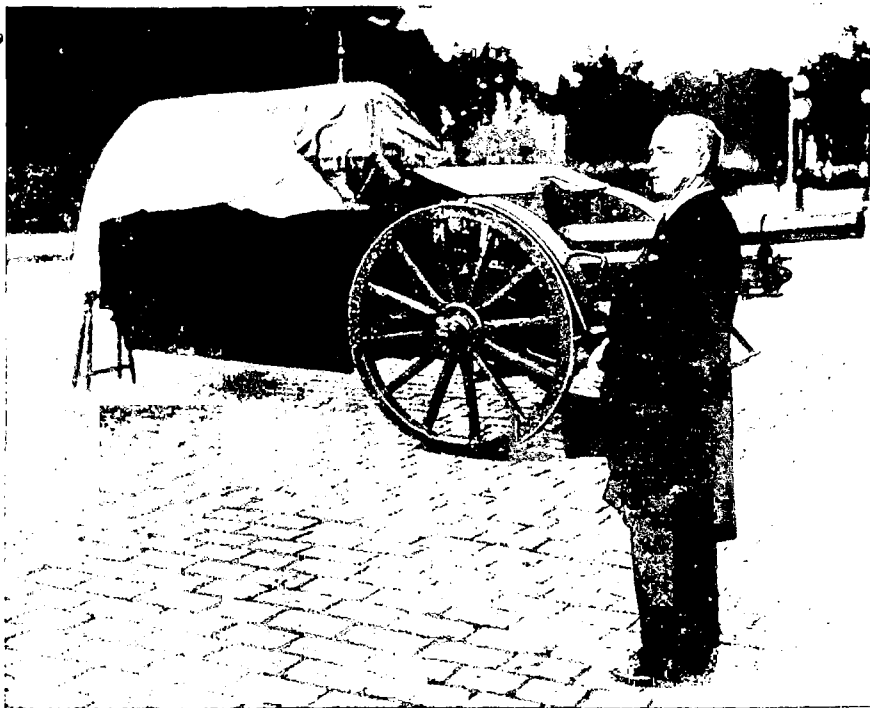
Teď už rakev s T. G. Masarykem spočívá doma vedle rakve pani Charloty. Tož pohov, přátelé. Už se smí plakat.

Poslední růže z lánské zahrady, růže za růží, řejavě rudé v záři reflektorů, padají do otevřeného hrobu; a někdy to malinko zazvoní, když měkká růže dopadne na hrstičku válečných medailí na státním praporu.

To byla hodina devatenáctá, poslední hodina poslední cesty, cesty domů.

Před dvaceti pěti lety v den pohřbu napsal Karel Čapek tuto »Cestu devíti hodin« a Lidové noviny jí otiskly 23. září 1937.

Volám Vás všechny bez výjimky ...

Řeč presidenta Beneše nad rakví Presidenta Osvoboditele

S duši naplněnou pohnutím a smutkem stojí tu nad rakví našeho velikého mrtvého. Díváme se na ten veliký, tak nadměrně vyplněný život, jenž obsáhl bezmála celé století; myslíme na to ohromné bohatství duševní práce a činů jeho života, promýšleme smysl této veliké životní pouli a v duši naší vchází pohnutí klid, jasnost, jistota, pevnost a hrdost.

Jak nebýt klidný a pevný, když vidíme tu jasnou a přímou cestu, již nám tento život ukázal! Jak nebýt nábožně a důstojně hrdý, když vidíme, že tento národ a stát má a dává sobě a jiným, současně době a dnešnímu světu muže, jenž je z oněch velikých ukazatelů života, jaké jen za celá staletí národu a lidstvu Prozetelnost poskytuje! Osmdesát sedm let dokonalé vyplněného života, z něhož přes šedesát let věnoval zápasu o pochopení člověka, přemýšlel, jak zvládnout metafyzický problém života a světa a jak vysvětlit všechny otázníky života duchovního a kulturního, politického a sociálního, jak přemoci všechny obtíže praktického žití národa a denně organisovat a vést stát, jak prakticky poznat sebe, národ, stát, Evropu, všechny národy ostatní a jejich problémy; a při tom po dobu více než padesát let denně podstupoval těžké politické zápasy v konkrétních otázkách a konal všechnu drobnou politickou práci nejdříve ve svém národě, pak ve staré monarchii, pak v evropské krizi a světové válce; pak zakládal a budoval stát a při tom stále připravoval pro nás, kteří jsme zde zůstali, odkaz a cesty, po nichž máme nyní dále nést Masarykovu pochodeň, tak skvěle světem zářící!

To je ve zkratce život Masarykův. Jeho cesta kolem světa za války — v nejtragičtějším okamžiku vývoje moderního světa, kdy takřka všechny problémy moderního člověka se shrnuly do zápasu hrozných čtyř let — je symbolem celé jeho činnosti myšlenkové a jeho světově rozlohou universálnosti.

Víte, jak celý život bojoval o vyrovnání citu a rozumu, jak se hrál také všem vášním a citovostem nacionálním, neboť nestavěl nikdy život a svět na vášních, citu a instinktu, jak to činí některé politické a sociální systémy poválečné. Viděl jasně, jaký krvavý boj a jaké násilí osobní a kolektivní, jaký chaos a blouzení myšlenkové, mravní, politické a sociální, vnitropoliticky i mezinárodně by se zmocnilo Evropy a světa, kdyby instinkt a citový primitivismus převládl v zápolení mezi státy a národy.

S výše svých osmdesát sedmi let klidně, pevně, platonicky a v duchu křesťanství vyjádřil svou odpověď na všechny tyto otázky dnešního rozvrácené Evropy formulí, jež šel jeho filosofii a praksi životní zároveň: Je žiž, — ne Caesar. A filosoficky shrnuje skvěle tuto celou víru, filosofii dějin i praktickou politiku vyrovnaného, pevného, jasně vidoucího člověka v těchto lapidárních, věčně platících slovech: »Nejhlubší argument pro demokracii je víra v člověka, v jeho hodnotu, v jeho duchovnost a nesmrtelnou duši: to je pravá metafyzická rovnost. Eticky je demokracie zdůvodněna jako politické uskutečňování lásky k bližnímu. Věčné věčnému nemůže býti lhostejné, věčné nemůže věčného zneužívat, nemůže ho vykořisťovat a znásilňovat. Demokracie pravá, založená na lásce a účtě k bližnímu a k bližním všem, je uskutečňování rádu božního na zemi.«

To je jiná formule pro humanitu a demokracii nejen co se týče obsahu, nýbrž i metod práce a vývojového uskutečňování nového světa a vyvedení světa dnešního z jeho blouzení. Humanitní demokracie jako systém kul-

turní, sociální a politický proň není tudíž teorií, systémem myšlenek a hesí jako schematických institucí. Také není proň otázka sporu, zdali přijde, zdali se udrží či neudrží. Je to historicko-filosofický vývojem moderního světa daný mravní, politický a sociální režim a stav, jež mohou události zadržet, jež mohou jiné systémy na chvíli přerušit — ale vývoj ten jde nezadržitelně dál, humanitní demokracie přichází a plně přijde.

A demokracie, pokud se týče mravního vývoje jedince, je proň rovnovážná synthesa všech jeho duševních sil, vyrovnanost a vnitřní ukáznenost duše, rovnováha intelektu i citu, heroická uvědomělá síla lidského já a zároveň náboženská pokora před světem a jeho metafyzickým problémem, před člověkem v jeho milionových maskách a před právem každého z nich na štěstí a pravdu lidský, svobodný život. Je to veliká synthesa a veliká, stálá, pevná rovnováha, veliký klad lidské duše, podkřtnutí a zaujetí kladného postoje ke každému problému života: ke každému já, ke každé třídě, ke každému národu, k celému problému vnějšího světa. Je to odpor proti každému násilí, ať duchovnímu, ať materiálnímu, a tudíž i právo a důsledná rozhodnost proti násilí se bránit. Masarykův život je veliký boj s jeho vlastním já o vnitřní vyrovnanost, jasnost, pevnost, boj se světem vnějším a jeho problémy o plně, kladně jeho pochopení, boj proti každému negativismu, pro plnou harmonii jedince a světa, pro metafyzickou synthesu člověka a světa. Tím vším chtěl být a byl Masaryk.

Volám vás všechny bez výjimky, od leva do prava, od poslední vísky až k tonuto hlavnímu městu, od Aše až k Jasíně, vás všechny, kteří myslíte nejvíce na problémy sociální tohoto státu a vás, kteří se věnujete nejvíce problémům národnostním — všechny bez rozdílu volám vás v duchu a památce našeho prvního presidenta k plnění jeho odkazu a k dobudování naší spravedlivé, pevné, nezdolné, vývojové humanitní demokracie.

Masaryk, zůstáváje i při svém odchodu stále Příkladem veliké víry v člověka, již je dnes mezi námi, je nám všem příkladem a výzvou. Evropě a světu tolik potřebí. Výzvou, abychom v harmonii mezi sebou, v dobré vůli a přátelství ke všem sousedům i všem ostatním národům v Evropě a ve světě budovali svůj státní organismus a svou politickou, sociální a národnostní spolupráci tak, že bychom vytvořili z tohoto svého místa v Evropě dokonalejší, harmonický, sociálně, národnostně a politicky spravedlivý stát, jenž bude hoděn toho, který nám právě odchází, jenž bude mezi státy tím, čím byl Masaryk mezi námi, a tím, čím byl Masaryk ostatnímu světu.

Výzva ta znamená, že máme zůstat Masarykovi věrní. Louče se s ním jménem vás všech, slibuji, že této výzvy uposlechneme.

Presidente Osvoboditeli, odkazu, který jste vložil do našich rukou, věrní zůstaneme!

Národové jsou přirozenými orgány člověčenstva. Organise, nikoliv dobytí Evropa.

T. G. Masaryk, Nová Evropa

*

Nový člověk, homo Europaeus, nezrodí se pouze politikou vnější, nýbrž hlavně vnitřní.

T. G. Masaryk, Nová Evropa

Masaryk se zasloužil o stát

V československém zákonodárství jsou Masarykovy věnovány tři zákony a jeden z nich byl pro zvláštní zdůraznění vtěsnán do kamene v obou sněmovnách Národního shromáždění:

T. G. Masaryk zasloužil se o stát

Tento zákon, který byl vyhlášen 6. března 1930 v předvečer osmdesátých narozenin prvního presidenta a zakladatele Československé republiky, je v pravdě nejvzácnějším jejím zákonem, neboť pádnou a hutnou zkratkou vystihuje nejdůležitější dobu novodobých dějin tohoto státu.

Zároveň s tímto zákonem o zásluhách prvního presidenta byl vydán druhý zákon Masarykův: k oslavě jeho osmdesátých narozenin se věnovalo dvacet milionů Kč, aby jich prezident užil podle svého volného uvážení. Je známo, že prezident tento státní dar celý věnoval ve prospěch zvelebení kultury a posílení zdraví všech národů tohoto státu.

Cena jedinečného charakteru

R. Vámbéry,

profesor sociologie a historie v Pešti

Jeden z nejvzácnějších zjevů dějin je synthésa učence a státníka. Zvláštním znakem prvního je skepse. Nikdy nemůže považovat pravdu za nevyvratitelné poznání, zatím co státník, politik, nesmí o pravdě, již chce změnit ve skutečnost, pochybovat, aby neochromoval svou sílu k činu. Výsledkem této vzácné harmonie, již Masaryk ztělesňoval, je, že jeho postava tak neobyčejně převyšuje politický poválečné doby. Byly to nakonec přece jen jeho obšířlé znalosti badatele a jeho láska k pravdě, jež mu daly sílu, aby se stal činným vůdcem svého lidu a uskutečnil realistické snahy i proti svým krajanům.

Nebyla to jen neoblohmá láska k pravdě, nejen přesvědčení o nedůležitosti politických cílů a theckých prostředků, jež pomohly T. G. Masarykovi k sjednocení v podstatě neslučitelných duševních vlastností, nýbrž především jeho osobní charakter, humanismus, který výrazně projevil jak ve filosofické a sociologické práci, tak i v politické a státnické činnosti. Nechtěl znáti sebe paradoxněji, přece jen byl obroditel českého státu, spisovatel největšího díla o Slovanstvu (Rusko a Evropa) neuvávným protivníkem šovinismu každého druhu. Celé jeho myšlení a konání vychází z jeho lidskosti; jako uznávaný znalec národních kultur byl povolán k tomu, aby zastupoval jako první Evropan směr myšlení, v němž se řadí vedle Th. Morea, Erazma Rotterdamského a Jana A. Komenského.

T. G. M.

Vystoupili jsme nejprve kulturně:

dne 4. července promluvil jsem k našim a k Němcům v Curychu o Husovi a 6. jsme měli s Denism schůzi v Reformačním sále v Zenevě. Denis měl historickou přednášku, já jsem přidal politické zahrocení. Toto vystoupení mělo úspěch, ve spojených zemích všude si ho dobře všimli. A mělo všude pro naše kolonie a vojáky význam výchovný: že totiž náš odboj je veden duchem husitských předků a že má nejen politické, nýbrž i mravní oprávnění.

I v následujících letech jsme Husovy oslavy všude pořádali s úspěchem, v Anglii na příklad roku 1916 dne 6. července ve všech chrámech stala se zmínka o Husovi a o Češích.

(Světová revoluce)

Léon Blum o Masarykovi

Paříž 15. září

Léon Blum, místopředseda francouzské vlády, zaslal tento projev:

Autorita založená na důvěře a lásce: Tomáš Masaryk založil, vedl a oslavil Československou republiku. Ztělesňoval za svého života a bude ztělesňovat před veškerým potomstvem kolektivní duši národa, který jsem více než komukoli jinému vděčí za svou nezávislost a svou svobodu. Dějiny ho staví vedle největších republikánských hrdinů George Washingtona. Jako Washington probudil národ. Jako Washington založil stát. Jako Washington chtěl své jednomyslné popularity a slávy užít jen k tomu, aby lépe zabezpečil svobodu národa, jemuž vydobyl samostatnou existenci. Ačkoli byl více milován a více vážen než kterýkoli autokrat, chtěl být vždy jen prvním občanem mezi rovnoprávními občany. Jeho autorita v jeho lidu byla ohromná, ale nevycházela ani z všemohoucnosti, ani z teroru. Byla založena na vděčnosti, důvěře a oddané lásce. Proto všichni demokraté z celého světa obdivovali jeho dílo, uctivali jeho jméno, posilovali se jeho příkladem. Všichni berou účast na smutku, který dnes sklíčil celý jeho národ.